

УДК 7.071.1Буйгашев:75.052(477)"1960/1980"

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2026.3.15>

Зайцева Вероніка Іванівна,

кандидат мистецтвознавства, доцент

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0000-0003-1160-1760

v.zaitseva@kubg.edu.ua

Буйгашева Алла Борисівна,

народний художник України, професор

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0000-0002-3549-195X

a.buihasheva@kubg.edu.ua

Бровченко Анатолій Іванович,

доцент, професор кафедри декоративного мистецтва і реставрації

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0000-0001-8772-0999

brovchenko_a@ukr.net

ВІТАЛІЙ БУЙГАШЕВ ЯК НОВАТОР УКРАЇНСЬКОЇ ЕНКАУСТИКИ В МОНУМЕНТАЛЬНОМУ МИСТЕЦЬКОМУ КОНТЕКСТІ УКРАЇНИ 1960–1980-Х РОКІВ

У статті здійснено комплексний аналіз творчості українського художника-монументаліста Віталія Павловича Буйгашева (1938–2023) у контексті розвитку монументального мистецтва 1960–1980-х років. Розглянуто історико-культурні передумови формування його мистецької позиції, особливості роботи в системі державного замовлення, а також авторську технологію гарячої енкаустики. Досліджено матеріально-технічні аспекти виконання творів та проблему їх збереження. Висвітлено особливості експериментальної авторської техніки гарячої енкаустики в творчих роботах Віталія Буйгашева. Художник працював у техніках мозаїки, вітража, темперного розпису та меморіальних композицій. Як художник-монументаліст він працював у різних матеріалах і формах, однак саме енкаустика стала для митця простором особистої свободи та професійного пошуку.

Значну увагу приділено історико-мистецькому контексту українського монументального мистецтва 1960–1980-х років, яке розвивалося в умовах державного регулювання художньої діяльності. Так, визначаючи тематичні та стилістичні межі творчості українських художників-монументалістів, система державного замовлення, водночас, надавала можливості для реалізації масштабних проєктів.

Замовні роботи погоджувалися художніми радами та відповідали ідеологічним вимогам часу. Ідеологічні та естетичні рамки соціалістичного реалізму значно обмежували тематику монументальних творів В. Буйгашева, проте авторські композиції вирізнялися монументальністю мислення, пластичною глибиною, колористичними особливостями та психологічною виразністю образів.

Виняткові якості техніки енкаустики привернули увагу сучасних художників-монументалістів. Поряд з фрескою і мозаїкою ця техніка стає популярною у 70–90 роки ХХ століття. Живопис восковими фарбами відповідає всім вимогам сучасного мистецтва. Завдяки міцності та стійкості до зміни температур класична гаряча енкаустика не вицвітає, не вбирає вологу і не всотує бруд, тому вважається довговічною. Яскравим прикладом цього, є настінні розписи інтер'єрів Буйгашева Віталія Павловича, виконані в техніці гарячої енкаустики.

Ключові слова: Віталій Буйгашев, монументальне мистецтво, енкаустика, українське мистецтво ХХ століття, художня технологія, авторська методика.

Zaitseva Veronika, Buihasheva Alla, Brovchenko Anatoly. VITALIY BUYHASHEV AS AN INNOVATOR OF UKRAINIAN ENCAUSTIC IN THE MONUMENTAL ARTISTIC CONTEXT OF UKRAINE IN THE 1960s–1980s.

The article provides a comprehensive analysis of the work of the Ukrainian monumental artist Vitalii Pavlovych Buigashev (1938–2023) within the context of the development of monumental art in the 1960s–1980s. It examines the historical and cultural preconditions that shaped his artistic position, the specific features of working within the system of state commissions, as well as the author's technique of hot encaustic painting. The material and technical aspects of the execution of his works and the issue of their preservation are also explored. Particular attention is paid to the distinctive features of Buigashev's experimental authorial technique of hot encaustic in his creative works. The artist worked in the techniques of mosaic, stained glass, tempera painting, and memorial compositions. As a monumental artist, he employed various materials and forms; however, encaustic became a space of personal freedom and professional exploration for him.

Considerable attention is devoted to the historical and artistic context of Ukrainian monumental art of the 1960s–1980s, which developed under conditions of state regulation of artistic activity. While the system of state commissions defined the thematic and stylistic boundaries of Ukrainian monumental artists, it simultaneously provided opportunities for the realization of large-scale projects.

Commissioned works were approved by artistic councils and had to comply with the ideological requirements of the time. The ideological and aesthetic framework of socialist realism significantly limited the thematic scope of V. Buigashev's monumental works; nevertheless, his authorial compositions were distinguished by monumentality of thinking, plastic depth, distinctive coloristic qualities, and psychological expressiveness of images.

The exceptional qualities of the encaustic technique attracted the attention of contemporary monumental artists. Alongside fresco and mosaic, this technique gained popularity in the 1970s–1990s. Painting with wax-based pigments meets the demands of modern art. Due to its durability and resistance to temperature fluctuations, classical hot encaustic does not fade, absorb moisture, or accumulate dirt, and is therefore considered long-lasting. A vivid example of this is the interior wall paintings by Vitalii Pavlovych Buigashev, executed in the technique of hot encaustic.

Key words: *Vitaliy Buigashev, monumental art, encaustic, Ukrainian art of the 20th century, artistic technology, author's technique.*

Вступ. Творчість Віталія Буйгашева розгортається на межі монументального мистецтва й експериментальної авторської техніки. Як художник-монументаліст він працював у різних матеріалах і формах, однак саме енкаустика стала для нього простором особистої свободи та професійного пошуку. У цьому дослідженні маємо можливість, на наведених зразках монументальних творів цього видатного митця, висвітлити й обґрунтувати основні чинники його внеску в українську енкаустику України 1960–1980-х років.

Постановка проблеми. Монументальне мистецтво 1960–1980-х років розвивалося в умовах жорсткого державного регулювання художньої діяльності. Система державного замовлення визначала не лише тематичні, а передусім стилістичні межі творчості митців, регламентуючи зміст і художньо-образну мову монументальних творів. У таких умовах можливості індивідуального мистецького пошуку були суттєво обмежені як ідеологічними вимогами,

так і матеріально-технічними чинниками, зокрема дефіцитом необхідних матеріалів. Попри зазначені обмеження, Віталій Буйгашев зумів зберегти й актуалізувати техніку гарячої енкаустики в українському монументальному мистецтві другої половини ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із останніх фундаментальних досліджень, присвячених техніці енкаустики, став підручник (для студентів вишів) «Живопис: техніка і технологія» харківського дослідника Володимира Євгеновича Жердзіцького [1].

Певну допомогу у вивченні енкаустики можуть надати пізніші знахідки, зроблені у Північному Причорномор'ї. прослідкувати за процесом еволюції енкаустики на протязі приблизно восьмисот років можна, звертаючись до частини експонатів, що зберігаються в Херсонському історико-художньому музеї. Ці знахідки доповнили сучасні знання та дозволили ґрунтовно дослідити технологію виготовлення енкаустичного живопису [2].

Ще одним вагомим джерелом, що дозволяє проаналізувати основні елементи еволюції цього древнього мистецтва у більш пізній період, є візантійські ікони, які датуються VI–VII ст. (Національний музей мистецтв Ханенків, м. Київ).

Винятковими якостями техніки енкаустики цікавилися і сучасні художники-монументалісти. Поряд з фрескою і мозаїкою ця техніка стає популярною у 60–90 роки XX століття. Так український живописець і дослідник енкаустики Олександр Кара зазначає: «Як бачимо, час (без малого два тисячоліття) майже не вплинув на стан і якість портретів, які відмінно збереглися, вражаючи якістю кольору, блиском фарб та реалістичністю зображення. Дослідниками встановлено, що віск, який входив до складу фарб, мав таку ж саму точку плавлення, як і свіжий віск (62–65°).» [4].

Питаннями збереження енкаустики та дослідження особливостей цієї унікальної древньої технології цікавилися і закордонні дослідники: Joanne Mattera [5], Lissa Rankin [6], Patricia Baldwin Seggebruch [7].

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі творчості Віталія Буйгашева в контексті розвитку українського монументального мистецтва 1960–1980-х років, зокрема у виявленні особливостей його авторської техніки гарячої енкаустики, з'ясуванні історико-культурних і художньо-стильових чинників формування його мистецької позиції, а також визначенні значення його новаторських технологічних пошуків для розвитку та збереження традиції енкаустики в українському мистецькому просторі другої половини XX ст.

Результати досліджень. У другій половині XX століття молоді художники – випускники монументального факультету Київського державного художнього інституту, поряд із традиційними техніками фрески та мозаїки, виявили інтерес до енкаустичного живопису як засобу оздоблення сучасних інтер'єрів і архітектурних споруд. Звертаючись до історичного досвіду, вони намагалися відродити цю техніку, використовуючи старовинні рецепти виготовлення

енкаустичних фарб. Серед цих митців був художник-монументаліст Віталій Буйгашев, який працював у різних матеріалах і формах, однак саме енкаустика стала для нього простором особистої свободи та професійного пошуку.

Віталій Павлович Буйгашев, народився 23 січня 1938 року у м. Ворошиловграді в сім'ї службовців. Його батько Буйгашев Павло Лаврентійович загинув під час Другої світової війни в 1944 році, а мати Пастухова Олена Петрівна померла в 1944 р. Так, Віталій Буйгашев з 1946 р. до 1950 р. став вихованцем Київського дитячого будинку для талановитих дітей.

З 1950 по 1955 роки він навчається в ремісничому училищі по спеціальності слюсар по ремонту промислового обладнання. 1959 року вступив у Луганське художнє училище, але в тому ж році був призваний до лав радянської армії, де відслужив 3,5 роки.

У 1962 році Віталій Буйгашев продовжив навчання в Луганському художньому училищі, а у 1967 році, успішно завершивши його, вступив до Київського художнього інституту (нині – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) на факультет живопису. З 1971 р. навчався в майстерні народного художника, професора Яблонської Тетяни Нилівни на факультеті монументального живопису.

По закінченні художнього інституту у 1974 році Віталій Буйгашев разом із дружиною Аллою Буйгашевою, з якою вони навчалися в інституті та з якою він пліч-о-пліч пройшов увесь творчий і життєвий

шлях, отримав направлення до Київського комбінату монументального мистецтва. Тут молодий митець реалізовував свої творчі проекти в різних техніках монументального мистецтва – мозаїці, вітражі, гобелені та фресці.

Поряд з фрескою і мозаїкою, увагу митця привертають виняткові якості техніки енкаустики. Так, особливе місце в його творчості посіла техніка гарячої енкаустики, яку митець опановував фактично з нуля, по крихтам збираючи інформацію й втілюючи цю техніку методом експериментів.

Древній восковий живопис, як ще називають техніку енкаустики, зазнав нове відродження через довговічність даної живописної техніки, адже основу енкаустичних фарб складав віск. Зокрема, й наявність у складі енкаустичних фарб різних смол, льняної олії та фарбників натурального походження забезпечувало характерну яскравість, міцність та блиск фарб. Ці фарби під високою температурою наносилися пошарово на особливі ґрунти [2].

Зважаючи на те, що у наш час відповідні матеріали були малодоступними, експериментальним шляхом Віталій Буйгашев розробляв власні рецепти енкаустичних фарб, самостійно їх виготовляв і вдосконалював технологію нанесення. Робота в техніці гарячої енкаустики була надзвичайно складною й багатоступеневою. Підготовка основи передбачала покриття деревостружкової плити (ДСП) гарячим воском, його випалювання газовим пальником, нанесення ґрунту. Кожен шар потребував тривалого висихання – повний цикл підготовки міг тривати до місяця.

Спочатку створювався ескіз творчої роботи, далі – так званий «картон» у натуральну величину, після чого зображення переносилося на основу. Восковий живопис виконувався багатошарово: кожен шар фарби наносився в гарячому стані, оброблявся полум'ям з паяльника (каутерія) за допомогою спеціальних інструментів та щетинних пензлів, із подальшим випалюванням газовим пальником. Кількість шарів могла сягати десяти і більше. Така технологія

вимагала надзвичайної зосередженості, часу та фізичної витривалості.

Таким чином, відновивши енкаустику за старовинними рецептами, Віталій Павлович застосував цю техніку в оздобленні сучасних інтер'єрів архітектурних споруд. Формування індивідуального стилю художника значною мірою визначається монументальністю художнього мислення, що проявляється у прагненні до узагальнених форм, масштабності образів та цілісності композиційної побудови. Для митця характерне сприйняття живописного простору як цілісної пластичної структури, де кожен елемент підпорядкований загальному ідейно-образному задуму: енкаустика «Реквієм» – портрет тирана-вождя та його прихильників у творчому рішенні автора у стилі конструктивного кубізму (рис. 1).

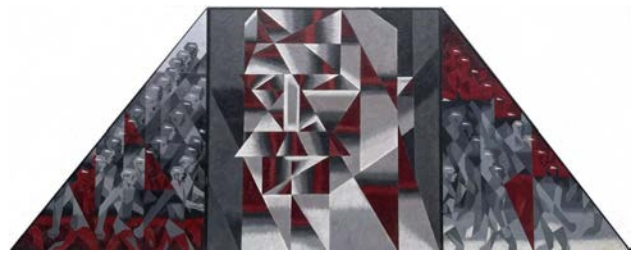

Рис. 1. В. Буйгашев «Реквієм» енкаустика, 5, 6 кв. м., 1995 р.

Вдале поєднання техніки енкаустики і тематики творчих робіт посилюють враження та емоційне сприйняття живопису В. Буйгашева. Такий підхід наближує станкові твори художника до принципів монументального мистецтва, де домінує узагальнення, символічність та внутрішня масштабність художнього образу. Монументальність мислення виявляється у тяжінні до лаконічних, узагальнених силуетів, ритмічної організації площини, чіткої конструктивної побудови форми та виразної колористичної системи (рис. 2, 3).

Важливим компонентом творчої манери митця є формування пластичної глибини зображуваного простору. Віталій Буйгашев досягає цього завдяки поєднанню колористичних градацій, ритміки форм та взаємодії світлотональних контрастів. Простір у його

композиціях вибудовується не лише через традиційні перспективні прийоми, а й через пластичне співвідношення кольорових площин, що створює відчуття внутрішнього руху та багатшаровості зображення. Такий підхід сприяє формуванню глибокого, структурно організованого художнього простору, в якому кожен елемент підпорядкований загальній композиційній ідеї.

Рис. 2. В. Буйгашев «Вершник»

Рис. 3. В. Буйгашев «Сізіфова праця»
 енкаустика, 130x120 кв. м., 1996 р. енкаустика,
 129x124 кв. м., 2000 р.

Авторські композиції не завжди приймалися до експонування на офіційних виставках. Незважаючи на повне ігнорування мистецтва, що не вписувалося в традиційні «рамки» радянського мистецтва, художник продовжував творити.

В основі енкаустичної картини «Ноктюрн» – вірш Маяковського: «А ви ноктюрн зіграти змогли б на флейті водостічних труб?». Автор інтерпретував образ художника 90-х років (рис. 4).

Однією з характерних рис індивідуального стилю Віталія Буйгашева, є підвищена увага до фактури живописної поверхні. Художник активно використовує можливості енкаустичної технології – пошарове накладання фарби, різноманітні мазки, нашарування та рельєфні живописні ефекти, що створюють відчуття фізичної присутності фарбового шару. Фактурність у його роботах виконує не лише декоративну, але й образотворчу функцію, підсилюючи емоційну насиченість композиції та акцентуючи матеріальність зображеного середовища. Завдяки цьому живописна поверхня набуває виразної

пластичності та стає важливим носієм художнього змісту в роботах: «Засліплений» – образ завойовника Наполеона, 1997 р. та «Отче, прийми мою душу» – портрет розп'ятого Христа, 2000 р. (рис. 5, 6, 7).

Рис. 4. В. Буйгашев «Ноктюрн» енкаустика,
 186x97, 1999 р.

Рис. 5. В. Буйгашев «Засліплений»
Рис. 6. В. Буйгашев «Отче, прийми мою
 енкаустика, 97x97, 1997 р. енкаустика,
 100x100, 2000 р.

Рис. 7. В. Буйгашев «Підсумок» енкаустика,
 165x60, 1998 р.

Живопис восковими фарбами відповідає всім вимогам сучасного мистецтва: він пластичний, лягає на будь-яку будівельну поверхню: штукатурку, керамічні плити,

цегляні блоки, цемент, залізобетон або деревостружкову плиту. З представлених монументальних творів значна частина творчого доробку була пов'язана з монументальними державними замовленнями, які деколи визначали тематичні та стилістичні межі робіт [2].

Творчі монументальні роботи, виконані в техніці гарячої енкаустики довели свою довговічність і яскравим прикладом цього є настінні розписи інтер'єрів В. П. Буйгашева і А. Б. Буйгашевої: бювет у місті Саки – розпис «Море» (рис. 8), санаторій «Полтава» – розпис «Нептун» (рис. 9).

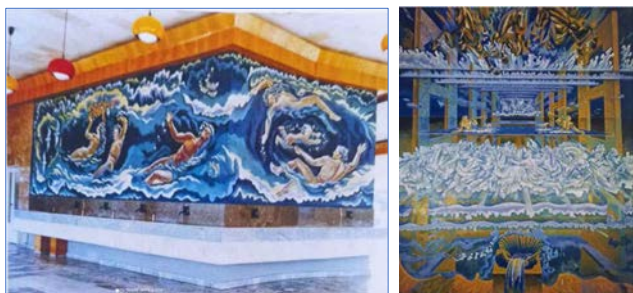

Рис. 8. В. Буйгашев, А. Буйгашева «Море»
Рис. 9. В. Буйгашев, А. Буйгашева енкаустика, бювет у м. Саки, 1986 р. «Нептун» енкаустика, санаторій «Полтава», 1987–1988 рр.

На жаль, деякі роботи на сьогодні втрачені, і не тому, що погано збереглися. В результаті приватизації архітектурних об'єктів власники на свій розсуд під час ремонтів змінювали оформлення інтер'єрів, знищуючи багато монументальних робіт в техніці енкаустики.

Тривала робота з нагрітими енкаустичними фарбами в умовах майстерні негативно позначилася на стані здоров'я художника. У пізній період, через стан здоров'я, Буйгашев був змушений відмовитися від роботи з гарячими матеріалами. Він звернувся до

олійного живопису, проте саме його енкаустичні твори і збережені технології вражають сучасників та надихають молодих художників-монументалістів.

Збереглися авторські записи В. Буйгашева, що фіксують технологічні особливості енкаустики, рецептуру фарб і способи їх застосування, які становлять цінний матеріал для дослідження українського монументального мистецтва другої половини ХХ століття.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з викладеного, є всі підстави стверджувати, що український художник-монументаліст Віталій Буйгашев в умовах обмеженого доступу до спеціалізованих матеріалів самостійно розробляв і вдосконалював рецептури енкаустичних фарб, а також експериментував із технологією їх нанесення, що засвідчує його новаторський підхід та вагомий внесок у відродження й розвиток цієї складної живописної техніки. Монументальні енкаустичні роботи Віталія Буйгашева відзначаються масштабністю образного мислення, узагальненістю форм, виразною пластикою композиції та гармонійним поєднанням колористичних рішень. Художник зумів органічно інтегрувати традиційні принципи монументального мистецтва з індивідуальними пошуками у сфері фактури, матеріальності та просторової глибини.

Таким чином, творчість Віталія Буйгашева є вагомим внеском у розвиток українського монументального мистецтва. У його енкаустичних творах новаторський підхід до пластичної організації простору та глибока образна мова сприяли розширенню художніх можливостей монументального живопису й утвердженню оригінальної авторської традиції в українській мистецькій культурі.

Література:

1. Жердзіцький В. Античний живопис. *Вісник ХДАДМ*. 2015. Вип. 1. С. 3–7.
2. Зайцева В., Буйгашева А., Прохорова Н. Енкаустика як живописна техніка древності: традиція, що зникає. *АРТ-простір*. 2024. Вип. 1(4). С. 36–54.
3. Кара О. На новій землі, під новим небом. Живопис. Графіка. Київ : Український видавничий консорціум. 2009. 96 с.
4. Кара О. Енкаустика: традиції та сучасні методи. *Наука і освіта*. 2015. Вип. 8. С. 58–64.
5. Mattera J. *The Art of Encaustic Painting: Contemporary Expression in the Ancient Medium of Pigmented Wax*. New York : Watson-Guptill, 2001. 144 p.
6. Rankin L. *Encaustic Art: The Complete Guide to Creating Fine Art with Wax*. New York : Watson-Guptill, 2010. 240 p.

7. Seggebruch P. *Encaustic Painting Techniques: The Whole Ball of Wax*. Ohio : North Light Books, 2013. 222 p.
8. Woolf D. *The Encaustic Studio: A Wax Workshop in Mixed-Media Art*. New York : Penguin, 2012. 159 p.

References:

1. Zherdzits'kyy, V. (2015). Antychnyy zhyvopys [Ancient painting]. *Visnyk KHDADM*, 1, 3–7 [in Ukrainian].
2. Zaitseva, V., Buihasheva, A., Prokhorova, N. (2024). Enkaustyka yak zhyvopysna tekhnika drevnosti: tradytsiya, shcho znykaye. *ART-prostir. Vyp. 1(4)* [in Ukrainian].
3. Kara, O. (2009). Na noviy zemli, pid novym nebom. *Zhyvopys. Hrafika*. Kyiv: Ukrayins'kyy vydavnychy konsortsiy [On a new earth, under a new sky. Painting. Graphic arts] [in Ukrainian].
4. Kara, O. (2015). Enkaustyka: tradytsiyi ta suchasni metody. *Nauka i osvita* [Encaustic: traditions and modern methods. Science and education], 8, 58–64 [in Ukrainian].
5. Mattera, J. (2001). *The Art of Encaustic Painting: Contemporary Expression in the Ancient Medium of Pigmented Wax*. New York: Watson-Guptill [in English].
6. Rankin, L. (2010). *Encaustic Art: The Complete Guide to Creating Fine Art with Wax*. New York: Watson-Guptill [in English].
7. Seggebruch, P. (2013). *Encaustic Painting Techniques: The Whole Ball of Wax*. Ohio: North Light Books [in English].
8. Woolf, D. (2012). *The Encaustic Studio: A Wax Workshop in Mixed-Media Art*. New York: Penguin [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)